

Lejárt szavatosságú zenekar-támogatási rendszer – fogalmi zavarokkal

Erősen félreérthető volt Bozóki András bejelentése a kulturális tárca zenekari támogatásairól.

A NKÖM honlapján található híradás szerint „a minisztérium az idén 3,5 milliárd forintot fordít kórusok és zenekarok támogatására, ebből az önkormányzatok hivatásos zene- és énekkarainak támogatására pályázat keretében 1,1 milliárd forintot költ.” A cím utáni felsorolásból kiderül, hogy a közlemény éppúgy nem tesz különbséget az egyes intézmények (Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Ének-

kar és Kottatár) fenntartására szánt összegek, valamint a tényleges támogatások között, mint a tárca kezelésében, annak költségvetését terhelő támogatások, illetve a BM kezelésében lévő keret között. Ezen felül is számos félrevezető pontatlanság jellemezte a bejelentés kapcsán a világhálóra (a NKÖM honlapjára) is felkerülő híradást. Zenekari támogatás címszó alatt szerepel a regionális filharmoniai Kht.-k költségvetését fedező összeg épp úgy, mint a Budapesti Kamaraooperának szánt 18 millió Ft.

Tudott dolog, hogy a helyi önkormányzatok által fenntartott hivatásos zenekarok és énekkarok támogatásukat tizen-négy éve nem a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától hanem a Belügyminisztérium keretéből kapják, amely egy költségvetési tétel, nagyságáért és megmaradásáért pedig a Magyar Zene-művészek és Táncművészek Szakszervezete tette a legtöbbet.

Az sem titok – legfeljebb az „outsider”-ek számára – hogy a regionális filharmoniai

TISZTELETJEGGYEL...

Ciklikus kérdések

Aki huzamosabb ideje figyelemmel kíséri a költségvetésből származó kulturális jellegű támogatások körüli hányattatásokat, nem igazán érti: miért áll érdekében a mindenkori kultuskormányzatnak, hogy botrányt botrányra halmozzon ezen a téren. Nem kielégítő magyarázat, hogy a kultúra pénzsűkületében van a XXI. századi Magyarországon: ez persze baj, talán a legnagyobb a lehetséges bajok közül – ám a keveset is lehetne világosan, átlátható szabályok és elvek szerint elosztani. Alapvető dolgok nincsenek tisztázva a harmadik Magyar Köztársaságban: leginkább az állam és a kultúra viszonya. Úgy tetszik, mint hogyha a piachívő hivatalos berendezkedésnek csupán afféle nyűg, cifraság, kényszerű hiánynövelő tényező volna a kultúra, különösképpen pedig a „magas” művészet. A végrehajtó hatalom nyilvánvalóan nem lát szoros összefüggést a lélek röptetése és a társadalmi hasznosság között: mintha tovább élne az a szemlélet, hogy az esztétikum – s ezen belül a szimfonikus muzsika – valamiféle luxus, ráadás, nélkülözhető gazdálkodási tétel. Bajos volna cáfolni bárkinek, hogy a kultúratámogatás költségvetési anomáliái nem ebből a primitíven pragmatikus felfogásból volnának eredeztethetők.

Ha az ember a szociológiai okokat keresi, folyvást Maslow klasszikus társadalomtudományi elméletébe ütközik, aki az emberi igényeket egyfajta piramisként ábrázolta. A gúla széles, alsó részén helyezkednek el az állatias egzisztenciális ösztönök: a túlélés, az evés, a szaporodás. Följebb, szűkülő keresztmetszetben a társadalomhoz való tartozás, az identitásválasztás igénye, s legfölül, a piramis teteje felé a művészetek befogadása, illetve művelése. Ha elfogadjuk ezt a közgazdasági megközelítésű világgépet, azt látjuk, hogy a mostani módon berendezett atlanti civilizáció a fogyasztás mindenhatóságán alapul, s voltaképpen a szellemi maradékely szerint működik; s az a tény, hogy Nyugat-Európában és Észak-Amerikában mégis tömörszibb ez a piramis, a mértani aránynál többet áldozva a kultúrára, csupán a jóléti állam túltermelési fölöslegéből származtatható.

Ám mielőtt végleg elmenne a kedvünk az élettől, emlékeztessük magunkat arra, hogy az atlanti civilizáció (vegyük akár művészeit vagy filozófusait) nem mindig képes kilátni a maga piramisából, vonatkoztatási rendszeréből. Ha Ázsiát vagy bizonyos afrikai és dél-amerikai társadalmakat veszünk, azt látjuk, hogy a piramisból esetleg kocka lesz, netán lefelé szűkül: a kultúra és a művészet a mindennapjaikban legalább annyira fontos, olykor még talán fontosabb is, mint a fizikai megélhetés. Még a zsigereinkben érezzük a Kárpát-medencei népi kultúrát is: nem volt az olyan régen, amikor eleink sem helyezték mindenek fölé a piaci érdekelvűséget. Ezt a társadalmi modellt picit archaikusnak érezzük mára, mások meg valamiféle romlatlanságként tekintenek rá – holott csak arról volt szó, hogy a kultúra művelését és befogadását nem feltétlenül kötötték felülről vezényelt intézményrendszerhez.

A szimfonikus zenekarok – tetszik, nem tetszik – a modernitás, az iparosodás, a természettől való elmozdulás termékei. Kellett ehhez az európai muzsika forradalmasítása is, ám egy zenekar mégsem egyszerűen művészettörténeti fejlemény: úgy

Kht-k koncertszervezők és nem zenei együttesek. Kiadásuk és az általuk szervezett hangversenyek nem irányulnak kizárólagosan a zenekari szférára, továbbá a KHT-k égisze alatt rendezett ifjúsági hangversenyek nemegyszer komoly támogatást igényelnek a fellépő zenekaroktól. Így a nekik ítélt 220 millió forint sem lehet része az említett 3,5 milliárdnak.

A kulturális miniszter által bejelentett hangzatos 3,5 milliárd részét képezi a tárcsa felsorolásában a Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatárnak ítélt 1 milliárd 650 millió forint, (a zenekar igazgatója szerint ennél jóval kevesebb!) amely azonban semmiképp nem nevezhető támogatásnak, hiszen a NKÖM nem támogatója, hanem fenntartója a Kht-nak, így az összeg folyósítása tulajdonképpen köteleessége.

Mint erről a Zenekar olvasóit is tájékoztattuk, a Magyar Szimfonikus Zenekarok Szövetsége évek óta következetes harcot folytat a rendelkezésre álló támogatási keret igazságosabb (nem kézi vezérlésű) elosztása érdekében.

Erősen megkérdőjelezhető viszont annak a kommunikációnak az őszintesége, amely egyszer azt állítja, hogy a Budapesti Fesztiválzenekarnak Görgey Gábor minisztersége alatt megítélt 3 éves támogatás a „zenekari konszolidáció” része, majd Hiller István minisztersége alatt felkéri a Szövetséget a konszolidációs elvek kidolgozására, s mindez – Bozóki András minisztersége alatt – kicsúcsosodik egy, a szakma által nem ismert indok és szisztéma alapján történt újabb 345 millió Ft-os támogatás odaítélésében a

BFZ-nek, és további összegek szétesztogatásában egy vegyes, szakmai szempontok alapján egységesen meg nem határozható körnek.

Amennyiben nem volt szándékos ambivalencia Görgey Gábor 2003-ban tett kijelentésében, mely szerint „a BFZ a magyar országimázs, a közös magyar kultúrkincs szervezete, s mint ilyen, a kulturális kormányzat szerint jogosult a támogatásra”, akkor joggal tehetjük fel ismét a kérdést: minek tekinthető a többi, évszázadnyi múltra visszatekinthető magyar szimfonikus zenekar, amely sanyarú körülményei ellenére sem tud ekkora támogatáshoz jutni újra és ismételten „a szokásjog alapján”. Létüket kénytelenek 300–400 milliós költségvetésből tengetni.

működik, mint egy vállalat. S ha művészi értelemben elengedhetetlen a szólamok szervezethez és hierarchiájához, a próbák megszervezése, a próbák megszervezése, a próbák megszervezése is, gazdasági értelemben legalább ilyen tudatosságra van szükség. Meg kell barátkozni a gondolattal: a modernizmus kulturális terméke, a szimfonikus zenekar a modernista költségvetési technikák nélkül nem tartható fenn, nem működtethető, nem finanszírozható.

Más megfogalmazásban ez annyit jelent: a fenntartók (az állam és az önkormányzatok) nem kegyet gyakorolnak a támogatások folyósításával, hanem társadalmi kötelezettségnek tesznek eleget. E kötelem alól akkor tudnának csak mentesülni, ha kijelentenék: erre vagy arra a zenekarra nincs igénye a hatalomnak. (Hogy a közönségnek nincs igénye rájuk, azt a teli koncertterem ismeretében nehéz volna megideologizálni.) Ilyet azonban nem mondanak, mert újraválasztásukhoz szükség van a mecénás imázs fenntartásához. Ez a demokrácia csapdája: a négyéves ciklusok kordában tartják a politikumot, de fel is szabdalják a hosszabb távú (például művészi) építkezést. Ez esetben is érthetetlen viszont, hogy a politikának miért nem érdeke a tiszta, átlátható finanszírozás kialakítása. A költségvetési automatizmus, a tisztaság alkotómunkához biztosítandó zenészjövendelmek megállapítása, a teljesítményelvű premizálás formállogikailag a politikacsinálóknak is biztos kultúrhatárat biztosíthatna.

De vajon valóban így van ez? Élek a gyanúperrel, hogy nem. A legutóbbi néhány kultuszminiszter például tapasztalta a szimfonikus zenekarok alulfinanszírozottságát, de egyikük sem fogott világos finanszírozási reformba, amely a kevesebb pénz is az igazságosság szellemében, így közmegegyezésre oszthatta volna fel – ehelyett miniszteri és egyéb elkülönített keretből kísérelték meg a lyukak tömködését. Aligha csupán valamiféle kultúrmenedzseri alkalmatlanságról van szó – inkább arról, hogy a politikusi alkalmasság a rövidre szabdalni választási ciklusokban leginkább a sikeres válságkezeléssel demonstrálható. Ennek bűvöletében pedig egyesek odáig is elmennek, hogy maguk teremtenek válságot, amit aztán bravúrosan kezelhetnek.

A legutóbbi finanszírozási botrányok azonban mégsem csak a csökevényes demokratizmus rendszerhibájának, a képmutató politikai gyakorlatnak tulajdoníthatók. Semmilyen szakszerűnek tűnő állammenedzseri nyilatkozat nem képes hitelesíteni, hogy a kultúra felügyeletét, illetve a kultúra finanszírozását miért kell más-más minisztériumhoz telepíteni, elbonyolítva és elbürokratizálva a rendszert, a szükségesnél több lehetőséget adva a pénzek esetleges elszívására. Nem magyarázható a 171 milliós gyorssegély időzítése és talányos mértéke sem annak tudatában, hogy néhány hónapja még tartalékképzés fedőnevű költségvetési hókuszpókusszal hozták létre a sürgős segélyezési helyzetet. (Kezelik a válságot, amit okoztak.) Nem hagyható szó nélkül a régi szakmai sérelem, a Fesztiválzenekar feltételezhetően politikai alapú pozitív diszkriminációja sem a többi szimfonikus zenekar rovására: ahol adóforintok áramolnak, ott személyes szimpátiának vagy ellenszenvnek nincsen helye. S itt érkezünk vissza a kiindulóponthoz: az átláthatóság, a világos szabályozórendszer igényéhez. Hogy mihamarabb a lomtárba kerülhessenek a ciklikus kérdések.

Csontos János

2003 és 2006 között különböző címek alatt kifizetett, a NKÖM keretéből származó támogatások (MFt)

	2003	2004	2005	2006
Budapesti Fesztiválzenekar	270	267	345	345
Weiner-Szász Kamarazenekar	0	0	1,5	15
Tatabányai Szimfonikus Zenekar	0	0	0	3
Rajkó zenekar	0	5	25	21
Rádiózenekar	30	30	0	0
Rádióénekkar	2	8	0	0
Osztrák–Magyar Haydn Zenekar	2,5	12	0	0
Modern Art Orchetra	0	0	0	5
MÁV Szimfonikus Zenekar	54	35	0	0
Magyar Virtuózok Kamarazenekar	0	0	1,5	5
Liszt Ferenc Kamarazenekar	66	35	10	20
Danubia Szimfonikus Zenekar	45	15	10	30
Budapesti Vonósok Kamarazenekar	0	0	1,5	5
Budapesti Jazz Orchestra	0	0	5	0
Budapesti Filharmoniai Társaság	40	50	32	38
Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar	25	35	8	20
	534,5	492	439,5	507

Hír a Népszabadság www.ol.hu/cikk/371612 portáljáról 2005-ben:

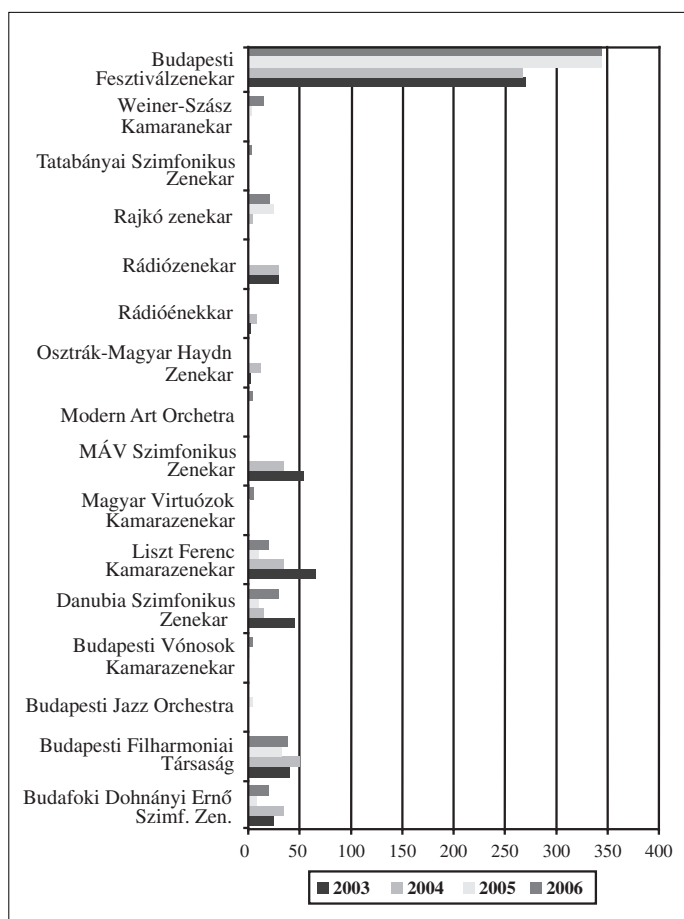
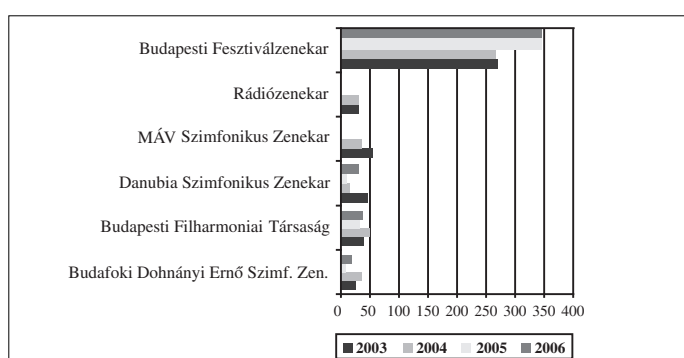
A Budapesti Fesztiválzenekar tegnap 2010-ig meghosszabbította közhasznúsági szerződését a zenekart fenntartó alapítvány legnagyobb támogatójával, a fővárossal: évi 415 millió forintot kapnak, amelyért cserébe évente ötven koncertet adnak. A szaktárcától (igazodva a szakájszöveghez, amely szerint az önkormányzati támogatással nagyjából megegyező mértékű támogatást adnak) körülbelül ugyanennyi pénzt kapnak, évi 1,5 milliárd forintos költségvetésük maradék része pedig saját bevétel.

2003 és 2006 között különböző címek alatt a hivatásos szimfonikus zenekarok számára kifizetett, a NKÖM keretéből származó támogatások (MFt)

	2003	2004	2005	2006
Budapesti Fesztiválzenekar	270	267	345	345
Rádiózenekar	30	30	0	0
MÁV Szimfonikus Zenekar	54	35	0	0
Danubia Szimfonikus Zenekar	45	15	10	30
Budapesti Filharmoniai Társaság	40	50	32	38
Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar	25	35	8	20
	464	432	395	433

E helyen nem vizsgáljuk a magyar szimfonikus zenekarokra jutó összes közpénzek (fenntartásra irányuló költségvetési-, önkormányzati összegek, továbbá különböző állami támogatások összessége) nagyságát és azok arányát, továbbá a cserébe szolgáltatott hangversenyek számát, az alkalmazottak számát és számos olyan tényezőt, amelyek összehasonlítása kínos tárgyilagossággal mutatná be a magyar támogatási rendszer szavatossági idejének lejártát. Azonban a fenti táblázatok és grafikonok is ékesszólóan mutatják, hogy súlyos és megmagyarázhatatlan aránytalanságok léteznek, amelyek kiküszöbölése éppúgy nem tűr további halasztást, mint a kézi vezérlésű, személyes kapcsolatrendszeren alapuló juttatási rendszer reformja.

P.P.

2003 és 2006 között különböző címek alatt kifizetett, a NKÖM keretéből származó támogatások diagramon ábrázolva (MFt)

2003 és 2006 között különböző címek alatt a hivatásos szimfonikus zenekarok számára kifizetett, a NKÖM keretéből származó támogatások diagramon ábrázolva (MFt)

Pályázati felhívás

A Magyar Köztársaság 2006. évi költségvetéséről szóló 2005. évi CLIII. törvény 5. számú mellékletének 9. pontja, valamint a 4/2006. (II. 8.) NKÖM rendelet alapján a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) pályázatot hirdet a helyi önkormányzatok részére, hivatásos zenekarok és énekkarok működésének kiegészítő támogatására. A rendelet a Magyar Közlöny 2006. 14. számában jelent meg és megtalálható a NKÖM honlapján.